

Řízené vypalování jako způsob péče o krajinu

Kolektiv odborníků a recenzentů FOP (2021) Řízené vypalování jako způsob péče o krajinu – kompendium. Dostupné na <http://www.forumochranyprirody.cz>.

SHRNUTÍ

Pět následujících studií se věnuje tématu řízeného vypalování porostů, případně jeho dopady na biodiverzitu a vegetaci jako takovou: (1) zjišťuje vliv vypalování a vypásání na vřesovištích v Anglii; (2) se zabývá intenzitou a silou vypalování na vřesovištích v Anglii; (3) se zaměřuje na dopady ohně na biodiverzitu v Maďarsku; (4) souhrnně konstatuje efekty vypalování na populace plazů v Anglii; (5) vyhodnocuje regeneraci smíšeného borového lesa po požárech na Litvě.

ÚVOD

Řízené vypalování porostů (tzv. ohňový management) je jedním z možných způsobů, jak pečovat o krajinu a zvyšovat její druhovou rozmanitost. Vypalování porostů je efektivní v odstraňování suché vegetace, kdy se půda zbaví přebytečné organické hmoty, a zvyšuje tak diverzitu půdního povrchu. A i přestože bylo vypalování součástí naší krajiny po mnoho tisíc let, dnes je však cílené využívání ohně v České republice zakázané. U nás se o použití řízeného vypalování uvažuje na bezlesí, zejména na sekundární vřesoviště, avšak oheň podporuje efektivně i u jiných druhů vegetativní zmlazení. Z toho důvodu se vedou v České republice diskuze o legislativní změnách, aby bylo možné využívat ohňový management jako standardní metodu pro péči o chráněná území. Nicméně k tomu je zapotřebí ještě hlubší pochopení problematiky, nastavení vhodné metodiky, a pečlivé promyšlení daného způsobu managementu a jeho plánování.

1. Odklon od tradičního hospodaření ohrožuje v Evropě hlavně otevřené a polootevřené biotopy, příkladem jsou porosty vřesu obecného. I z toho důvodu je nutné zvolit správný krajinný management, který potlačí náletové dřeviny a zamezí zarůstání travami. Autoři studie tedy v období 2005 až 2009 otestovali různé varianty managementu na lokalitách v přírodní rezervaci Vauda v severozápadní Itálii, kde se vyskytoval vřes. Cílem práce bylo zjistit účinky postupného vypalování a vypásání kozami na obnovu vřesovišť. Výsledky ukázaly, že vypalování i vypásání mělo prokazatelný vliv na vývoj vegetace. Oba typy managementu s úspěchem likvidovaly nárůst topolu osiky (*Populus tremula*) a blokovaly jeho další obsazení vřesoviště. Občasné vypalování mělo pozitivní vliv na nastartování obnovy vřesových porostů, avšak příliš časté vypalování růst inhibovalo. Vypásání kozami účinně omezovalo nálety dřevin, dokud osiky nedosáhly velikosti nad 1,5 metru výšky. Nejúčinnějším postupem, který bránil náletům, zajišťoval zmlazení vřesoviště a zároveň držel traviny na uzdě, bylo jednorázové vypálení, na které pak po dobu několika let navazovala pastva. Z toho vyplývá, že vypalování, pastva a použité managementy zároveň vedou v konečném stavu k zcela jiným biotopům – přičemž pouze kombinací obou přístupů lze dosáhnout jak regenerace vřesovišť, tak i redukce náletů.

<http://www.forumochranyprirody.cz/kontrolované-vypalování-spasání-jako-nástroj-pro-omezení-náletových-dřevin-na-vřesovištích>

2. Vřesoviště patří nejen v Anglii mezi místa s ochrannou prioritou, a s tím související vypalování vřesovišť již dlouhodobě patří k prostředkům podporující rozvoj biodiverzity (např. rozvoj důležitých společenstev lišejníků). V Anglii na vřesovištích dochází k pravidelnému vypalování v intervalu 10-20 let, nebo pokud vřes doroste do výšky 20-30 cm. Hlavním cílem tohoto managementu je vytvořit habitaty vhodné pro populace bělokura skotského a také vhodné

pastevní plochy pro stáda ovcí a jeleny. Nicméně ekosystémová odpověď na oheň zatím není předvídatelná. A tak autoři studie zkoumali vlastnosti řízeného vypalování (intenzitu a sílu), chování a dopady na daný ekosystém. Výsledky ukázaly, že vývoj vegetace po vypálení závisel raději na věku vypalovaného porostu a substrátu, který zbyl po vypálení. Intenzita a síla ohně neměly značný vliv na regeneraci, ale zvýšení teploty substrátu během požáru mohlo zvýšit míru ujmoutí semenáčků. Staré porosty velmi špatně regenerovaly pomocí vegetativních výhonků. Stejně tak velmi špatně regenerovala stanoviště, kde v substrátu po vypálení převažovaly plochy živého nebo i mrtvého mechu. Pro ochranu jednotlivých vřesovišť je tedy nutné vypracovat individuální plán, neboť každé stanoviště má jiné vlastnosti reagující na účinky ohně.

<http://www.forumochranyprirody.cz/ekosystemova-odpoved-vresovist-na-intenzitu-silu-ohne>

3. Autoři studie na základě odpovědí z dotazníků rozeslaného do deseti maďarských národních parků vyhodnotili vztah, přístup a postoje jednotlivých správ vůči řízenému vypalování. Cílem studie bylo zjistit zkušenosti daných terénních ochranářů přírody o vlivu ohně na biodiverzitu v Maďarsku. Výsledky dokázaly, že pravidelné vypalování mohlo být jedním z určujících faktorů výskytu několika různých taxonů (např. hmyz, ptáci hnízdící na zemi). Vypalování mohlo zároveň podpořit růst populací řady ohrožených druhů, protože snižovalo množství opadu na povrchu a současně vytvářelo otevřené prostory. Oheň taktéž představoval účinný nástroj ke kontrole invazních druhů s výjimkou trnovníku akátu (*Robinia pseudoaccacia*), kterému naopak požáry prospívaly díky snížení konkurence s jinými rostlinami a jiné. Výsledky dotazníků dále ukázaly, že se na alkalickém substrátu zvýšilo množství merlíku bílého (*Chenopodium album*) a laskavce bílého (*Amaranthus albus*) v následujícím roce po požáru, ale jejich podíl se v dalších letech zase snížil. A mezofilní a vlhké louky v dobrém přírodním stavu byly schopny dobře regenerovat do několika let po požáru. Další výsledky průzkumu zaznamenaly, že se požáry nejčastěji vyskytovaly na travinných porostech bez managementu. Nicméně je nezbytné dále porozumět příslušným efektům ohně na biodiverzitu, k čemuž je nezbytné zakládat řízené experimenty.

<http://www.forumochranyprirody.cz/nerizene-vypalovani-travinnych-porostu-zkusenosti-z-madarska>

4. Cílem publikace bylo zhodnotit vliv kontrolovaného vypalování na populace plazů v Anglii. Hlavním závěrem daného přehledu studií bylo konstatování, že vypalování mělo na populace plazů jednoznačně negativní efekt. V procesu vypalování byli postiženi nejprve jedinci, kteří nebyli schopni dostatečně rychle opustit vypalované plochy, a uhynuli tak přímo při požáru. Následně byla populace plazů postižena nepřímo úbytkem vhodného biotopu. Také jedinci, kterým se podařilo přežít požáry ve vhodných podzemních úkrytech, byli při opouštění úkrytů a nezbytném následném pohybu na povrchu vypálené půdy mnohem snáze zpozorovatelní predátory. Nevhodným (příliš častým) vypalováním trpěla zejména ještěrka obecná (*Lacerta agilis*). Velmi podobný efekt byl zjištěn i pro užovku hladkou (*Coronella austriaca*). U obou zmíněných druhů byl plně vzrostlý vegetační kryt jednou z nejdůležitějších podmínek přežití. Pro minimalizaci negativních vlivů doporučili autoři vypalování vegetace na konci podzimu nebo v zimních měsících. Na základě těchto předložených informací autoři přehledu doporučili zcela vynechat kontrolované vypalování vegetace v těch lokalitách, kde je ochrana plazů primárním cílem managementu. Pro případy jiných oblastí představili metodiku a protokol pro hodnocení vlivu vypalování na populace plazů.

<http://www.forumochranyprirody.cz/vliv-kontrolovaneho-vypalovani-na-plazi-populace>

5. Cílem studie bylo vyhodnotit změny v pozemní vrstvě vegetace (např. mechy, lišejníky, byliny, křoviny, semenáčky stromů) a stupeň regenerace stromů ve smíšeném borovicovém lese po

prodělaných požárech v jižní části Litvy. Výsledky ukázaly, že se druhové bohatství po prodělaných požárech v povrchové vrstvě zvýšilo. Raně sukcesní druhy se objevily ve vypálené ploše prakticky okamžitě po požáru. Dominantními druhy z hlediska pokryvnosti byly brusnice brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*) a brusnice borůvka (*Vaccinium myrtillus*), které obnovily své plné zastoupení po pěti letech od požáru. Počet druhů v keřovém patře se redukoval a tento stav se udržel i několik let po proděláním požáru. Semenáčky smrku ztepilého (*Picea abies*) byly ohněm zcela zlikvidovány, oheň ale stimuloval k růstu zejména semenáčky borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Oheň zároveň nastartoval regeneraci porostů břízy (*Betula pendula*) a topolu osiky (*Populus tremula*). Hlavní zjištění studie bylo, že je požár příznivý pro biodiverzitu borových lesních ekosystémů, a lze je tedy využít i k jejich případné řízené obnově.

<http://www.forumochranyprirody.cz/dynamika-pozemni-vegetace-po-pozarech-v-borech>

REFERENCE

1. Ascoli D, Lonati M, Marzano R, Bovio G, Cavallero A, Lombardi G. 2013. Prescribed burning and browsing to control tree encroachment in southern European heathlands. *Forest Ecology and Management* **289**: 69-77.
2. Davies GM, Smith AA, MacDonald AJ, Bakker JD, Legg CJ. 2010. Fire intensity, fire severity and ecosystem response in heathlands: factors affecting the regeneration of *Calluna vulgaris*. *Journal of Applied Ecology* **47**: 356–365.
3. Deák B, Valkó O, Török P, Végvári ZS, Hartel T, Schmotzer A, Kapocsi I, Tóthmérész B. 2014. Grassland fires in Hungary—Experiences of nature conservationists on the effects of fire on biodiversity. *Applied ecology and environmental research* **12**(1): 267–283.
4. Jofré GM, Reading CJ. 2012. An assessment of the impact of controlled burning on reptile populations. *Amphibian and Reptile Conservation Research Report* **12**(02): 1-30.
5. Marozas V, Racinskas J, Bartkevicius E. 2007. Dynamics of ground vegetation after surface fires in hemiboreal *Pinus sylvestris* forests. *Forest Ecology and Management* **250**: 47–55